

12. Харви Д. Лекция в рамках проекта «Русские дебаты», Москва 2007 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://redflora2017.blogspot.com/2012/07/blog-post_06.html
13. Al-Hamarnah (2009): “Global, Glocal or Local Crises? The Political Economy of Crises Management in Dubai”, Paper presented at the 16th DAVO Congress, University of Bonn, 8-10 October 2009.
14. Davidson, Christopher M. (2008): Dubai. The Vulnerable Story of Success. London.
15. Davidson, Christopher M. (2009): Abu Dhabi. Oil and Beyond. New York.
16. Krane, Jim (2009): City of Gold. Dubai and the Dream of Capitalism. New York.

¹ Центр досліджень арабського світу Інституту географії Майнського університету, ФРГ

² Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна Стаття постуила в редакцію 12.10.2012

УДК 339.564 (477-22)

І.Г. Савчук

ПОЛІЦЕНТРИЧНИЙ РОЗВИТОК ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

І.Г. Савчук

ПОЛИЦЕНТРИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ СОВРЕМЕННОЙ РЕГИОНАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Институт географии НАН Украины, Киев

Проанализированы различные теоретико-методологические концепции регионального развития с позиций полицентризма. Раскрыты основные результаты реализации государственной региональной политики в развитых странах Европы. Показано значение новых городов в формировании позитивной экономической динамики и формировании новых связей между городом и сельской местностью в разных странах мира. Акцентируется внимание на значении основных концептуальных положений полицентризма как основы развития стран-членов Европейского Союза. Показаны особенности реализации основных положений теории полицентризма в практике региональной государственной политики ряда развитых стран Европы.

Ключевые слова: полицентризм; новые города; региональная политика.

I. Savchuk

POLYCENTRIC DEVELOPMENT AS A COMPONENT OF MODERN REGIONAL POLICY

Institute of Geography of the NAS of Ukraine, Kyiv

Various theoretical and methodological concepts of regional development from the standpoint of polycentrism have been analysed. The results of regional policy implementation in European developed countries have been revealed. The importance of new towns in formation of positive economic dynamics as well as formation of the new relationships between city and countryside in different countries of the world have been demonstrated. The importance of the main polycentrism conceptual principles as a foundation of the European Union country-members development has been emphasised. Features of the main polycentrism conceptual principles realisation based on the state regional development practices in some developed European countries have been demonstrated.

Key words: polycentricity; new towns; regional policy.

Регіональне планування є сукупністю заходів, спрямованих на розміщення виробництва і населення в окремих частинах країни відповідно до мети, цілей і завдань загальнонаціонального розвитку у рамках певних часових термінів, визначених у спеціальних документах — генеральних, а також регіональних планах/схемах/програмах розвитку.

Регіональна політика розвинутих країн включає заходи законодавчо-нормативного, адміністративного, економічного плану, що сприяють господарському розвитку депресивних і новоосвоєних регіонів, реконструкції староосвоєних територій з метою оптимізації розміщення виробництва і населення шляхом координації зусиль централь-

ної, регіональних і місцевих органів влади з представниками бізнесу у рамках державно-приватного партнерства. Головною метою на загальнодержавному рівні є стимулювання подальшого економічного розвитку, зменшення чи подолання негативних аспектів циклічних коливань макроекономічних показників і безробіття, розширення ринку збуту, в тому числі за кордоном, та збільшення внутрішнього попиту заради збереження стабільності у суспільстві.

Не менш важливим напрямом у цьому контексті є залучення природних ресурсів (наприклад, родовищ нафти і природного газу) для зменшення обсягу важливого для функціонування економіки країни імпорту.

Мета дослідження – розкрити значення концепції поліцентризму в контексті регіональної політики розвитку, з а в д а н н я : 1) викладення основних теоретико-методологічних положень цієї концепції; 2) наведення прикладів її застосування у практиці державної регіональної політики.

У провідних країнах світу питання ролі поліцентризму в державній регіональній політиці є добре вивченим ([13, 14, 18, 21, 22] та ін.). Окремі аспекти цих питань розглянуто у працях російських вчених [1, 4]. У пострадянський період такі дослідження дещо активізувались ([3, 7, 8] та ін.). Наше дослідження спрямоване на розкриття головних положень цієї теоретичної концепції та результатів її впровадження у практику регіонального розвитку.

Основні теоретико-методологічні положення концепції поліцентризму. Наприкінці 70-х рр. XX ст. було сформовано цілісну теорію міст як полюсів зростання, що найповніше представлена у фундаментальних працях таких вчених як Ж.Р. Будвіль, П. Клаваль, Г.В. Ричардсон, Г. Тьорнквіст [12, 14, 25, 28]. Формувалося розуміння того, що чим більше буде у країні полюсів розвитку, тим меншими будуть у ній територіально-галузеві диспропорції. Постає необхідність у теоретичному обґрунтуванні політики поліцентризму.

В основу політики регіонального розвитку на базі полюсів зростання покладено постулат про імпульсивність економічного розвитку, надавану головними містовизначальними підприємствами, зосередженими в економічних центрах, які власне є ядрами нодальних районів. В ідеальній моделі зростання полюсів має позитивно впливати на всю їх територію. Проте, у XXI ст. протистояння центр – периферія у регіонах не лише не ослабло, а навпаки – посилилось. Утворилась мережа міст, що не мають потреби у взаємодії з оточуючим їх регіоном, спрямувавши свої зв'язки з іншими містами у рамках світової економіки (глобальні міста).

Не менш поширеним явищем є утворення анклавів експортної орієнтації, де зосереджено виробництво продукції, що споживається в інших країнах. З одного боку, вони використовують місцеві сировинні й трудові ресурси, а, з іншого, – не є складовими національної економіки, адже у господарському плані функціонують у рамках світової економіки. Для таких міст і прилеглої до них території більше значення має економічна кон'юнктура на міжнародних ринках товарів/послуг, які вони виробляють, ніж розвиток господарства у власній країні.

Як зауважує Е.Б. Алаєв, при формуванні полюсу розвитку у слабо викривленому економічному просторі (а саме таке положення характерне для відсталіх районів країн, що розвиваються) може

трапитись так, що імпульс буде спрямовано насамперед не на оточуючу територію, а на ті розвинуті райони, з якими економічно будуть пов'язані визначальні галузі полюсу розвитку, що формується [1, с. 83]. Тому для більшості країн, що розвиваються, відбір природних ресурсів, які залучають у господарське освоєння, зумовлений не так потребами національної економіки, як умовами зовнішньої торгівлі з розвинутими країнами, їх зацікавленістю у використанні відповідних природних ресурсів та місцевих трудових ресурсів.

Орієнтація на базові галузі важкої промисловості, підприємства яких розміщували часто у депресивних (у т.ч. у сільських) регіонах, призвело до появи т. з. «соборів у пустелі» [2, 24]. Ці підприємства майже не мали господарських зв'язків з прилеглою територією. Вони були включені в економічні процеси більш розвинених регіонів країни. Виробництво засобів виробництва та напівфабрикатів для інших галузей промисловості у регіоні, де відсутні такі підприємства, не сприяло стимулюванню місцевої економіки. Наприклад, при створенні підприємств нафтохімії та металургії майже не використовували місцеву робочу силу, яка не мала відповідної фахової підготовки. Навіть підприємства машинобудування (переважно складальні заводи) безпосередньо залежали від поставальників деталей з більш розвинених регіонів країни, а не від тих, у яких вони розміщені.

Внаслідок цього, як зазначено у [5, с. 259], сформувались автономні індустріальні системи, що залежали від технологічного, фінансового рівня і прийняття рішень великими корпораціями, що функціонують за межами регіонів.

Концепція ендегенного розвитку спирається на розвиток певної місцевості на основі накопичених знань, умінь і навичок місцевого населення, інфраструктури, виробничого потенціалу. Її економіко-географічну сутність розкриває модель загальної просторової рівноваги П.Кругмана – зростання прибутків за доведеної конкуренції зумовлене впливом ефекту агломерування на мобільність виробництва. У моделі ендегенного розвитку ефективна організація промислового виробництва у мережах місцевих малих і середніх підприємств концентрується у певному виді промислової діяльності чи у фільєрі зі спеціалізованого виробництва, що спроможна до великої гнучкості у відповідь на різноманітні запити товарів і послуг. Кооперація між спеціалізованими фірмами сприяє появі конкурентоспроможної продукції, що експортується [15, с. 73].

Практична реалізація положень теорії поліцентризму розпочалась у країнах Західної Європи у 60-х рр. XX ст. У них державна регіональна політика, спрямована на зменшення регіональних диспропорцій, зміну національної міської мережі

шляхом створення у ній нових міст, чи завдяки посиленню тих із них, що вже існують [13, с. 78], була спрямована на сприяння деконцентрації метрополій і столиць. Відповідна регіональна політика мала різні результати впровадження.

Практична реалізація теорії полюсів зростання зумовила появу теоретичної концепції «нових міст». Особливо активно її використовували для розвитку сільської місцевості шляхом створення на цих територіях нових центрів економічного розвитку – нових міст. Ці міста неможливо відокремити від їх оточення, яке вони структурують відповідно до потреб центральної влади щодо контролю території країни та локальних вимог до надання культурних, медичних, освітніх, розважальних та інших послуг.

Виділяють кілька типів таких міст (табл. 1). Як видно з наведених прикладів, їх створювали переважно у країнах, де реалізовували масштабні проекти з модернізації господарства у рамках регіональної політики. Зазначимо, що у розвинутих країнах при створенні нових міст звертали особливу увагу на необхідність раціонального використання прилеглих земель і збереження у сільськогосподарському використанні найцінніших з них [13, с. 77]. Одним із наслідків створення нових міст була розбудова національної поселенської мережі, поява нових зв'язків між містами та зменшення диспропорцій регіонального розвитку.

Розглянемо кілька прикладів нових міст, наведених у табл. 1, для пояснення їх значення у регіональній політиці як центрів господарського розвитку прилеглої території.

Створення нової столиці штату Пенджаб (Індія) — м. *Чандігарх* (1951), мало неочікуваний позитивний вплив на розвиток прилеглої сільської місцевості. Місто було побудоване у регіоні з середньою продуктивністю сільського господарства. Наявність міського населення, яке має в Індії вищу купівельну спроможність, спонтанно спричинило швидкий процес модернізації у радіусі тридцяти кілометрів завдяки задоволенню потреб у продуктах харчування. Ніхто не передбачив такого сприятливого ефекту [13, с. 118], що мав значно більший вплив, ніж спеціальна програма з розвитку сільського господарства у цьому штаті Індії.

Населення великих і дуже великих міст потребує продуктів харчування і питної води значно більше, ніж її можуть надати оточуючі їх регіони. Наприклад, збільшення населення і промислового виробництва у *Мехіко* не сприяло господарському розвитку прилеглих районів, адже перевагами близькості до великого міського ринку скористались лише ті сільськогосподарські підприємства, що мали сучасне високотоварне виробництво [9, с. 65]. Більшість селян не мали можливості вести таке господарство і змушені були йти до міста у пошуках роботи.

Саме тому позитивний вплив на сільську місцевість переважно мають лише малі й середні міста, що врівноважує можливості з виробництва товарної аграрної продукції з попитом у відповідному регіоні.

Позитивний ефект мали заходи з облаштування майже 200 км заболоченого узбережжя Лангедоку як важливого регіону морського відпочинку у Франції (1963). Кількість відпочиваючих зросла з 0,5 (1963) до 5,0 млн осіб (1991) [21, с. 83]. В основу планувальних робіт була покладена ідея поліцентризму малих міст – центрів морського туризму і невеликих курортних поселень – нових місць відпочинку на Середземному морі (наприклад, міста Гран-Мотт, Грюсан, Пор-Камарг). З розвитком туристично-рекреаційної інфраструктури ці курортні поселення почали перетворюватись на полюси розвитку прилеглої території [20, с. 116].

Реалізація цього найбільшого на той час у Західній Європі проекту розвитку сільського відсталого регіону сприяла поширенню такого досвіду в інших країнах Європи (місцевості Золоті піски у Болгарії, Коста дель Соль в Іспанії, Коста Смеральда в Італії, регіон Добруджа у Румунії, озеро Балатон в Угорщині). Нині лише у м. *Гран-Мотт* (8,5 тис мешканців) приїжджає 2,0 млн туристів на рік [17], тоді як усіх туристів, що обслуговувалися суб'єктами туристичної діяльності України у 2010 р., було 2,3 млн осіб [11, с. 490].

Показовим у цьому контексті є приклад господарського освоєння пустелі Негев в Ізраїлі. У 50-х рр. ХХ ст. тут були створені невеликі міста для розроблення родовищ місцевих корисних копалин та центри розселення залучених у сільськогосподарське виробництво цілих земель.

Проте їх виробничий потенціал був недостатнім для розвитку цієї території на рівні стандартів життя у країні. Наприкінці 50-х рр. ХХ ст. було запроваджено програму індустріалізації, що сприяла розвитку освітніх, банківських і ділових послуг у цьому регіоні Ізраїлю. Сформувався розосереджений промисловий куц на базі промислових підприємств—«піонерів» у регіоні, що мав виразну експортну орієнтацію. Утворилась ієрархічна міська мережа з регіональним центром у м. *Беер-Шева*, де зосередились головні офіси місцевих компаній. Як наслідок, з середини 60-х рр. ХХ ст. це місто почало поширювати свій вплив на периферію міської мережі Негева, таким чином вона почала стимулювати розвиток, і відтоді функціонує як справжня регіональна мережа [13, с. 34]. Так в Ізраїлі було вирішено проблему розвитку сильних міських полюсів у регіонах із незначною кількістю населення при впровадженні теорії поліцентризму на основі полюсів зростання у практику державного регіонального планування.

У тих країнах, де територіальна структура сформувалась на базі сільського господарства, но-

Таблиця 1. Типи нових міст — центрів розвитку регіону

Тип нового міста ¹	Економічна база	Мета створення	Приклад
Нова столиця держави і новий адміністративний центр регіону	послуги державного управління	посилення контролю над територією та її економічне освоєння	Бразилія (1956 р., Бразилія), Додома (1993 р., Танзанія), Чандігарх (1951 р., Індія)
Організаційний центр новоосвоєної території	різноманітні види послуг і промислового виробництва	економічне освоєння необжитої / відсталі території та посилення контролю влади над нею	Беер-Шева (1900 р., Ізраїль), Алмере (1970 р., Нідерланди), Таранто зона IV (1970 р, Італія)
Місто-урівноваження	переміщені з метрополії населення і виробничі потужності	плановий розвиток периферії найбільших агломерацій країни	Гарлоу (1955 р., Великобританія), Еврі (1969 р., Франція), Чхюньвань (1982 р., Гонконг)
Промисловий полюс	місцеві мінеральні ресурси	освоєння родовищ та включення регіонів, де вони зосереджені, у національну економіку і світове господарство	Ель-Джубайль (1977 р, Саудівська Аравія), Рів-дел'Етан-де-Берр (1969 р., Франція), Сан-Педро (1969 р., Кот-д'Івуар), Сьюдад-Гвіана (1959 р., Венесуела)
Полюс реконверсії	новітні галузі промисловості та третинного сектора	активізація економічного життя у староіндустріальних регіонах	Вашингтон (1964 р., Великобританія), Вільньов-д'Аск (1969 р., Франція), Марл (1970 р., ФРН)
Наукоград	новітні технології та науково-інженерні кадри	створення центрів передових технологій та їх передача у масове промислове виробництво	Дімона (1955 р., Ізраїль), Лувен-ла-Ньов (1969 р., Бельгія), Новосибірськ, Академмістечко (1957 р., Росія)
Полюс реконструкції регіональних міських мереж	мігранти з провінції та промисловість з ядра міської мережі	створення середнього (за економічними і демографічними параметрами) міста — субрегіонального центра	Ізль-д'Або (1968 р., Франція), Мілтон Кейнс (1967 р., Великобританія)

¹В основу таблиці покладено типізацію К. Шалін [13, с. 30-37, 107].

востворені промислові центри і вузли переважно не мають тісних економічних зв'язків із прилеглою територією. Такі міста, хоча є полюсами зростання, проте їх розвиток переважно зумовлений потребами зовнішніх ринків (наприклад, м. *Сьюдад-Гвіана* у Венесуелі). Використовуючи місцеву сировину, у т.ч. аграрну, підприємства цих міст переробляють її відповідно до потреб зовнішнього споживача, тому що купівельна спроможність місцевого населення не може створити достатньо ємний внутрішній ринок збуту. За таких умов розвиток нодального району на базі галузі спеціалізації у полюсі зростає, але існує великий ризик, що при переході економічного циклу в депресивну чи

стагнаційну фазу криза у такій галузі зумовить негативні господарські процеси в інших галузях цього полюсу та у зоні його тяжіння. Вона буде найвідчутнішою саме у галузях спеціалізації такого району, особливо у тих з них, що працюють виключно на задоволення потреб зовнішніх споживачів за межами країни. Виходом з цієї ситуації є диверсифікація виробництва, зосередження виробництва у галузях, що збувають свою продукцію на місці чи у межах країни.

В умовах дуже інтенсивного сільського господарства на обмежених природними чинниками територіях міста є справжніми центрами розвитку регіону (наприклад, міста в оазах Середньої Азії),

адже у них споживають більшу частину створеної у регіоні сільськогосподарської продукції. Так само у Росії у містах-станіціях утворились АПК. Як зазначено у [6, с. 195] промислово-міське тут не витісняє сільське, а, як правило, засноване на ньому і сприяє його зростанню. Розвинуте рослинництво і тваринництво забезпечують сировиною харчову промисловість – м'ясо-молочну, плодо- й овочеконсервну, виноробну, борошномельну. Переважає присадибна забудова з численними садами, виноградниками,городами.

Яскравим прикладом послідовного впровадження теоретичної концепції полюсів зростання у плани регіонального розвитку у відсталих районах розвинутих країн є Південь Італії. З середини 50-х рр. ХХ ст. і до середини 70-х рр. ХХ ст. тут було здійснено низку масштабних проєктів, спрямованих на активізацію економіки [2, 24].

В основу цієї політики було покладено державно-приватне партнерство на засадах надання певних преференцій з боку держави провідним італійським компаніям, залученим до реалізації масштабних промислових об'єктів. Більшість з цих компаній намагалися розміщувати свої нові філії якнайближче до основних транспортних комунікацій, що з'єднували їх з головними підприємствами (наприклад, створення одного з найбільших у Західній Європі центрів чорної металургії, нафтохімії, цементної промисловості у м. *Таранто*). Однією з причин побудови великих металургійних комплексів, таких як найбільший у Західній Європі ІV центр чорної металургії «Італсідер» у м. Таранто (1960–1965 рр.), була його експортна орієнтація [24, с. 10].

Розвиток підприємств важкої промисловості та зростання обсягу перевезень у цих регіонах спричинили погіршення стану довкілля і посилення контрасту у господарській діяльності периферійних районів. Внаслідок цього центральна маргінальність набула ще чіткіших обрисів. На думку С. Конті, уся політика поляризації (заснована на великих державних і напівдержавних промислових монополіях), забезпечуючи значну виробничу базу, показала, що неможливо створити умови для підтримування автопропульсивного розвитку [5, с. 262]. Навпаки, поляризація зумовила структурний розрив регіонального простору, що раніше був єдиним цілим. Допущені ще на стадії планування помилки у відборі місць розміщення відповідних підприємств призвели до прорахунків в оцінці генеруючих ефектів, що мали сприяти розвитку відповідних сільських депресивних регіонів.

Формування розселенської мережі у новоствореній сільській місцевості у зоні впливу столиці країни можна розглянути на прикладі польдерів (Нідерланди). У 50-х – 60-х рр. ХХ ст. їх розміщували за теорією В. Кристаллера, проте через автомобілізацію і, відповідно, розши-

рення зони впливу м. Амстердам у 70-х рр. ХХ ст. було запроваджено концепцію нових міст, врахувавши вплив ефекту розширення периферії столичної агломерації. Тому останнє зі створених на нових польдерах місто *Алмере* (1970), крім функції центру розселенської мережі, виконує також функцію міста-урівноваження, що створює альтернативу простому процесу розширення субурбанізації у межах цієї агломерації [13, с. 34-35; 22, с. 23].

Поняття «*місто-урівноваження*» (métropole d'équilibre)¹ вперше було запроваджено у Генеральній схемі планування Паризького регіону (1965) [16, с. 15]. Ці новостворені міста-супутники Парижа мали стримувати розвиток столиці, стати з часом центрами регіонального розвитку та сформувати регіональну збалансовану поліцентричну систему розселення. Мета державної політики з облаштування території у Франції з часом змінювалась: у 60-х рр. ХХ ст. – створення метрополій урівноваження, на поч. 70-х рр. ХХ ст. – сприяння розвитку існуючих середніх і малих міст. Пізніше зусилля зосередили на розвитку сільської місцевості. У Франції політику з розвитку та облаштування території проводить спеціальний орган центральної виконавчої влади – ДАТАР². Він розробляє відповідні національні плани за пріоритетами, визначеними на найвищому рівні, що узгоджуються з цілями і стратегіями Європейського Союзу (ЄС). Зміни у пріоритетах регіональної політики Франції визначені її економічним розвитком. Політика розвитку полюсів зростання із занепадом таких галузей як чорна металургія, суднобудування була замінена у 70-х рр. ХХ ст. на концепцію ендегенного розвитку, що утвердилась як панівна у країні після адміністративної реформи, спрямованої на децентралізацію (1982).

Ця державна політика має такі цілі: покращення умов життя селян, зменшення темпів скорочення зайнятості у сільському господарстві, поява нових видів економічної діяльності у сільській місцевості [23, с. 71-74]. У ХХІ ст. у центрі уваги державної політики просторового розвитку Франції є мале місто. Так, у програмі з облаштування території «Підтримка динаміки структурування території через малі і середні міста» (реалізується з 2000 р.), що розвивається у рамках єдиної політики просторового розвитку ЄС, прямо зазначено: «малі й середні міста та зв'язки між ними становлять важливі вузли просторової структури, особливо у сільській місцевості <...>

¹У радянській економіко-географічній літературі їх називали «містами розвантаження» [10, с. 213].

²Французькою мовою акронім «ДАТАР» спочатку розшифровували як «Délégation à l'Aménagement du Territoire et à l'Action régionale» – Делегація з облаштування території і регіональної дії.

вони самі спроможні надати інфраструктуру і послуги для економічної діяльності у регіоні» ([19, с. 7-8]). Для цього держава сприяла появі місцевих центрів третинного сектора, де населення сільської місцевості отримувало відповідні послуги. Таким чином формується розгалужена мережа міських поселень, що функціонувала як цілісна поліцентрична соціально-економічна система країни.

Ці концептуальні положення було покладено в основу теоретичної конструкції «Європа регіонів», що передбачає децентралізацію влади та збільшення повноважень регіональних і локальних територіальних одиниць, підтримку прямих міжнародних зв'язків та посилення присутності на іноземних ринках, що дозволяє підвищувати конкурентоспроможність країни та її регіонів. Вважається, що децентралізація є єдиним способом вирішення питання міського розвитку шляхом надання підтримки малим містам в їх економічному утвердженні та перетворенні на полюси зростання.

Докладніше сучасні теоретичні концепції територіального розвитку ЄС розкрито з позицій географії у [27]. У ЄС взято курс на децентралізацію – від Європи держав до Європи регіонів, адже у чинній «Схемі розвитку комунітарного простору» зазначено, що «малі міста є у центрі програм розвитку й облаштування ... та мають стратегічну роль, яку їм надано у просторовому облаштуванні та структуруванні у рамках нових територіальних змін як на національному, так і на європейському рівні» [19, с. 3]. У програмному документі з розвитку ЄС на початку ХХІ ст. – «Європейській перспективі просторового роз-

витку» (1999) наголошено на необхідності розвитку і збалансування поліцентричних міських систем і нового партнерства між містом і селом; забезпечення рівного доступу до інфраструктури і знань; сталий розвиток; обережне управління і захист природної і культурної спадщини [26, с. 62]. Під новим партнерством між містом і селом розуміють, насамперед, нові форми між-регіональної і місцевої співпраці [27, с. 194].

Висновки

Аналіз досвіду практичної реалізації різних теоретичних концепцій поліцентризму (полюсів зростання, «нових міст», ендегенного розвитку) у практиці державного планування у різних країнах показав, що позитивний ефект досягається лише за умови, коли у місті зосереджено такі види виробництва, що відповідають виробничій спеціалізації регіону, задіяні місцеві ресурси та використовуються нові складові інтегрального потенціалу території, особливо у контексті орієнтації збуту продукції за кордон. Особливо важливого значення у цьому контексті набуває експортний потенціал території. Включення такого міста у національну і міжнародні мережі міст сприяє поліцентричності соціально-економічного простору країни, зменшує диспропорції між регіонами за базовими показниками розвитку.

Набутий досвід впровадження концепції поліцентризму має важливе значення й для обґрунтування та реалізації окремих положень регіональної політики в Україні з урахуванням особливостей її розвитку.

Література

1. Алаев Э.Б. Региональное планирование в развивающихся странах. – М. : Наука, 1973. – 216 с.
2. Галкина Т.А. Италия – дуализм территориально-экономической структуры (проблема Юга) / Сдвиги в географии населения и хозяйства Западной Европы. – М. : Наука, 1984. – С. 171-184.
3. Город и городские агломерации в региональном развитии : сб. науч. ст. – М. : Ин-т географии РАН, 2003. – 330 с.
4. Гохман В.М., Ильин П.М., Липец Ю.Г. Значение фокусов роста в региональном развитии // Известия АН СССР. Сер. геогр. – 1979. – № 6. – С. 33-43.
5. Конти С. Приложение теории полюсов роста в региональном развитии (опыт Южной Италии) / Территориально-производственные комплексы: совершенствование процесса формирования. – Новосибирск : Наука, 1986. – С. 253-264.
6. Ланно Г. Итоги российской урбанизации к концу XX века / Россия и ее регионы в XX веке: территория – расселение – миграции. – М. : ОГИ, 2005. – С. 187-215.
7. Нефедова Т., Трейвиш А. Города — лидеры современных регионов: формальные и неформальные / Россия и ее регионы в XX веке: территория — расселение — миграции. – М. : ОГИ, 2005. – С. 281-307.
8. Полюса и центры роста в региональном развитии: сб. науч. ст. : в 3-х ч. – М. : Ин-т географии РАН, 1998. – 227 с.
9. Пуляркин В.А., Егоров И.Д. Города как центры развития сельской местности в странах третьего мира / Полюса и центры роста в региональном развитии : сб. науч. ст. : в 3-х ч. – М. : Ин-т географии РАН, 1998. – Ч. 3. – С. 64-69.
10. Слуга А.Е. Население Западной Европы: Воспроизводство, миграции, расселение, занятость. – М. : Финансы и статистика, 1984. – 271 с.
11. Статистичний щорічник України за 2010 рік. – К. : ТОВ «Август Трейд», 2011. – 560 с.
12. Boudeville J.R. Problems of regional economic planning. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 1966. – 192 p.
13. Chalain C. Les villes nouvelles dans le monde. – Paris : PUF, 1985. – 128 p.
14. Claval P. La logique des villes. – Paris : Litec, 1981. – 633 p.
15. Créativité et innovation dans les territoires : rapport / Godet Michel, Durance Philippe, Mousli Marc. – Paris : DATAR, 2011. – 108 p.
16. Doutriaux Y. La politique régionale de la CEE. – Paris : PUF, 1992. – 128 p.
17. Grand Motte // GEO. – 2011. – № 392. – P. 129.
18. Guezere A. Petites et moyennes villes et développement local au Togo: Quelle nouvelle armature urbaine au service de l'espace rural? // N-Aerius. – 2000. – P. 1-13.

19. Édouard J.-Ch. La petite ville: contexte scientifique et enjeux de développement/aménagement // Bulletin de Association de Géographes Français – Géographies. – 2008. – № 1. – P. 3-12.
20. *La France touristique* / Claude Peyrouet. – Paris: Nathan, 1995. – 160 p.
21. Menod J., Castelbajac de Ph. L'aménagement du territoire. – Paris : PUF, 1993. – 128 p.
22. Merlin P. Les villes nouvelles en France. – Paris : PUF, 1991. – 128 p.
23. Morgan W.B., Muntun R.J.C. Agricultural geography. – London : Methuen, 1971. – 175 p.
24. Quanderni di storia Economica. – 2010 – № 3. La politica dei poli di sviluppo nel Mezzogiorno. Elementi per una prospettiva storica / Elio Cerrito. – 60 p.
25. Richardson H.R. The new urban economics – and alternatives. – London : Pion, 1977. – 266 p.
26. Rupert K. Growth and Innovation through Urban-Rural Partnership / German Annual of Spatial Research and Policy 2008. Guiding Principles for Spatial Development in Germany. – Berlin : Springer-Verlag, 2009. – P. 57-73.
27. Schön K.P. Concepts, Strategies and Guiding Principles for Europe's Territorial Development / German Annual of Spatial Research and Policy 2008. Guiding Principles for Spatial Development in Germany. – Berlin : Springer-Verlag, 2009. – P. 185-200.
28. Törnqvist G. Contact systems and regional development. – Lund : C.W.K. Gleerup, 1970. – 148 p.
29. Tremblay S. Du concept de développement au concept de l'après-développement: trajectoire et repères théoriques. – Chicoutimi : Université du Québec à Chicoutimi, 1999. – 52 p.

Інститут географії НАН України, Київ

Стаття надійшла до редакції 05.02.2013

УДК 504.001

С.С. Поп, О.В. Брацьо

ОЦІНКА СУЧАСНОЇ МЕДИКО-ГЕОГРАФІЧНОЇ СИТУАЦІЇ У ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ

С.С. Поп, О.В. Брацьо

ОЦЕНКА СОВРЕМЕННОЙ МЕДИКО-ГЕОГРАФИЧЕСКОЙ СИТУАЦИИ В ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ

Ужгородский национальный университет

Исследованы состояние здоровья населения Закарпатской области, заболеваемость и распространенность заболеваний. На основе специальной методики произведены расчеты их связи с экологическим состоянием окружающей среды, в частности с выбросами в атмосферу, качеством воды и площадью твердых бытовых отходов. На основе территориальной организации медицинской сферы, заболеваемости населения и распространенности заболеваний разработано новое медико-географическое районирование территории Закарпатья.

Ключевые слова: здоровье населения; распространенность заболеваний; заболеваемость; медико-географическое районирование; Закарпатье.

S. Pop, O. Bratso

EVALUATION OF MODERN MEDICO-GEOGRAPHICAL SITUATION IN TRANSCARPATHIAN REGION

Uzhgorod national University

The state of population health as well as morbidity and disease prevalence in Transcarpathian region have been researched. Some calculations of their relevance to air pollution, water quality and solid household waste area, based on special methodology, have been performed. A new medico-geographical zoning for Transcarpathian region territory based on territorial organization of medical services, according to morbidity and disease prevalence, and their connection with environmental conditions has been elaborated.

Key words: population health; Transcarpathian population; disease prevalence; morbidity; medico-geographical zoning; Transcarpathian region.

Останнім часом в Україні (і в Закарпатті зокрема) спостерігається зростання кількості й частоти екологічно зумовлених захворювань у зв'язку з погіршенням екологічного стану навколишнього природного середовища. Це надає дослідженням медико-географічного спрямування важливого практичного значення. Водночас медико-географічний напрям досліджень ще недостатньо розроблений, зокрема відсутні сучасні комплексні дослідження території Закарпаття. Доцільним є

продовження розпочатих у 90-х роках ХХ ст. досліджень, використовуючи сучасну теоретико-методологічну базу з тим, щоб вивчити медико-географічну ситуацію в області як одному з регіонів з найнижчими в державі показниками захворюваності.

Дослідженню стану здоров'я населення та географічної зумовленості захворювань в Україні приділяється дедалі більша увага. Цими питаннями займалися В.О. Шевченко, В.М. Гуцуляк, К.П. Му-